

Se bo le premaknilo na bolje?

Plečnikovo Navje vsa leta po vojni podlega tem ali onim apetitom in počasni, a vztrajno propada. Koliko črnih, koliko besed smo že zapisali o Navju, o tej naši bežigrasji in slovenski kulturni sramoti, pravemu škandalu. Zato ni prav nič čudno, da so se s svojimi prispevki oglasili tudi naši bralci in sodelavci. Zakaj? Predvsem zato, ker se sramota sama ne izbrši. Prisluhnite, kaj so napisali:

NAREDIMO VSAJ NAJNUJNEJŠE

»Navje ne bo več madež«

Dne 25. novembra je v Delu in 8. decembra v Dnevniku izšel članek »Navje ne bo več madež«. K temu članku bi pripomnil, da ura zamujena ne vrne se nobena. Zraven pokopališča pri sv. Krištofu na katerem počivajo naši kulturni delavci, ki so orali ledino našemu slovenskemu jeziku, ni bilo umestno postaviti sedanje Gospodarske razstavišče.

Za obravnavo namembnosti tega prostora je bil razpisan javni natečaj, katerega rezultat je bil, da ta prostor v nobenem primeru ni prikladen za zgraditev takega razstavišča, ki bi v arhitektonskem in funkcionalnem oziru odgovarjal svojemu namenu! Sedanja lokacija na tem mestu je utesnjena. Paviljoni so stlačeni tako, da z medsebojno razdaljo predstavljajo prave ozke prehode. Lahko je projektanta strah pred velikim kolosom, ki je danes še vedno invalid in čaka svojega okrevanja.

Ta ambient, zaokrožen in dograjen, bi bil arhitektonsko tako močan, da bi z gajem slavni mož še kar pošteno zadihal.

Profesor arh. Plečnik je hotel z lepimi nasadi in načrti ter razumevanjem rešiti ta problem.

Velika stavba zaključena v celoti bi lahko predstavljala lep dom naše mladine, ki bi s sprehodi po gaju slavni mož doživljala čase, ko so naši veliki možje postavljali temelje našega slovenskega jezika. Tudi Bežigrad bi bil parka v tej betonski džungli zelo vesel! Naši arhitekti bi morali včasih tudi iti v korak s tako velikim umetnikom, kot je bil profesor arh. Plečnik. Njegova velika dela

niso znana samo v naši ožji domovini, temveč segajo tudi daleč preko naših meja.

Novo razstavišče bi moralo biti locirano na severnem delu Bežigrada. Napravljen bi se načrt modernega razstavišča, ki bi imel po vseh funkcijah, ki jih tako razstavišče zahteva, zaokroženo, lepo, harmonično celoto.

Izgovor, da bi bilo razstavišče predaleč od jedra Ljubljane, ni utemeljena. Tudi druga mesta imajo razstavišča postavljena izven svojega mestnega jedra. Vse bi se dalo prometno tehnično lepo urediti.

Nujni ukrepi, da bi se dalo le nekaj rešiti, so: obstoječe študentovsko naselje (Baragovo semenišče) bi se moralo brezpogojno zaključiti. Kako se more delo arh. Plečnika tako malomarno izmaličiti in poslati v pozabo? Vse neugledne zgradbe, barake, skladišča raznih gradbenih elementov itd. bi morali brezpogojno odstraniti, saj delajo Navju veliko sramoto. Ko bi vse te barake odstranili, bi se iz vzhodne strani zaključene stavbe študentovskega naselja napravil lep prehod v obstoječe Navje. Staro pokopališče Navja bi bilo treba pošteno obnoviti, posebno arkade, ki predstavljajo še danes res lep ambient. Velika zaključena zgradba študentovskega naselja bi delila razstavišče v dva dela: v nov, sedanji svet in stari lirični svet. Ta svet, ki je še ostal, je treba spoštovati. Razumljivo je, da bi ga morali z velikim občutkom posaditi s pokopališko floro. Dostopa pa bi bila dva: eden neposredno iz razstavišča, drugi pa iz Linhartove ulice.

ARH. FRANC KUGLIČ

Okolica Plečnikovih »gospodarskih« poslopij na Žalah.

Plečnikova zapuščina čaka...

Opuščene mrliške vežice na Žalah z molilnico in upravnim poslopjem ter Navje so le dol bogate arhitekturne dediščine, ki jo je arhitekt Plečnik zapustil Ljubljani. Od leta 1978, ko se je Komunalno podjetje Ljubljana, tozid Žale, preselilo v nove prostore na Tomačevski cesti 2, je oddalo tem družinam v stanovanjsko uporabo prostore nekdanjega upravnega poslopija pri vходу ter »gospodarsko« poslopije z mizarstvo delavnico, kjer je včasih stanoval hišnik in šofer Žal. V prostorih polkrožnega poslopija pri nekdanjem vходу v park s 14 mrliškimi vežami in molilnico je najel upravne prostore tudi domžalski Biro 71.

Franc Bobnar, vodja temeljne organizacije združenega dela Žale pri Komunalnem podjetju Ljubljana, nam je povedal, da so se prav zaradi pomanjkanja denarja za vzdrževanje odločili za oddajanje skupno 280 kvadratnih metrov površin. Na vprašanje, do kdaj bomo kulturne spomenike še uporabljali za stanovanjske in poslovne prostore, nihče ne ve natančnega odgovora.

Na Komunalnem podjetju se nameravajo še letos povezati z vsemi ljubljanskimi kulturnimi skupnostmi, s Kulturno skupnostjo SR Slovenije in Zavodom za spomeniško varstvo, da bi dokončno uredili ta arhitekturno znamenitost.

Že do maja leta 1983 bo ure-

lenih tudi približno 5 hektarov novih pokopaliških površin severno od obstoječega pokopališča. Urbanistična rešitev širšega območja pokopališča Žale, sem spada tudi del površin zahodno od nove Tomačevske ceste na območju zazidalnega otoka BIS 9 in področje do zazidalnega otoka BO 1/2 – Župančičeva jama, pa bo odločena šele z rezultati splošnega anonimnega natečaja za urbanistično ureditev pokopališča Žale. Osnutek osnov za razpis so obravnavali člani bežigraskega izvršnega sveta novembra letos na pobudo izvršnega sveta in Komiteja za urbanizem in varstvo okolja Skupščine mesta Ljubljane.

V programskih osnovah za ureditev širšega območja bo upoštevana tudi prometna neupoštevana centralnega pokopališča z okoliškimi področji in s Potjo spominov in tovarištva. Bodoča urbanistična rešitev pa bo vsebovala tudi ureditev vstopnega dela Žal s Plečnikovimi mrliškimi vežami.

KAJ PA NAVJE?

Ta dragoceni narodni spomenik, ki posreduje bodočim rodovom sporočilo Plečnikove kulturne dediščine in spomin na naše pisatelje, glasbenike, slikarje, znanstvenike, izumitelje in narodne buditelje prejšnjega stoletja, bo ostal na svojem starem mestu.

Ker je Navje že 40 let vkleščeno v neurejeni okoliš za Gospodarskim razstaviščem, kjer se korak le redkokdaj ustavi, pa tudi zaradi načrtovane nove avtobusne in železniške postaje ter razširitve Gospodarskega razstavišča, je še

lani veljalo, naj bi slovenski Panteon preselili na osrednje ljubljansko pokopališče Žale.

Na pobudo mestne konference SZDL, pa je bilo končno sklenjeno, da spominski park Navje ostane v sklopu načrta zazidave avtobusne postaje in neposredne okolice. Tudi bežigrasji izvršni svet namerava v kratkem ustanoviti odbor, ki bo skupaj z mestnim izvršnim svetom pripravil več predlogov, kako naj bi Navje obnovili, uredili in kako bi zagotovili

stalno vzdrževanje tega parka.

Z najnujnejšimi zidarstvi, tesarstvi, kleparskimi in kamnoseškimi deli, ki bi stala okoli pet milijonov dinarjev, bi Navje uredili in razsvetlili. Denar za obnovo tega kulturnega spomenika bi s pristopitvijo k samoupravnemu sporazumu o financiranju za obnovo Navja prispevale vse ljubljanske občine in mesto, republiška in mestna kulturna skupnost ter komunalna skupnost.

VIDA PETROVIČ

Sramota ostaja

Kolikokrat smo že pisali o Navju in se jezili na vse tiste, ki bi morali bdeeti nad tem kulturnim spomenikom. In v Ljubljani smo že najmanj desetkrat sklenili, da bomo to kulturno sramoto, ta madež odpravili. Toda vsi sklepi, vse obljube so vedno znova utonile...

Tako na Navju ni nič novega. Od vseh 89 nagrobniških spomenikov jih je namreč redno oskrbovanih le 21. Na vseh pa je čas opravil svoje. Napisi so zbrisani, slabo čitljivi, spomeniki poškodovani. Razni nepridipravi (in teh je kar precej) pa so Navje zamenjali celo s sanitarijami!

Za nameček so se tudi Plečnikove arkade naveličale čakati. Krušijo se in propadajo, razjeda jih voda, veter in čas. Obljube pač ne obnove trdnega kamna...

Spet smo slišali, da bo drugače. Tokrat je vzel vse v svoje roke bežigrasji izvršni svet, čeprav Navje ni samo naša občinska sramota, pač pa ljubljanska, da tudi slovenska! Smo baje tik pred podpisom samoupravnega sporazuma o financiranju za obnovo Navja. Obnovitvena dela naj bi stala 5 milijonov dinarjev. To vsoto pa naj bi zbrale vse ljubljanske občine, pa mesto, republiška in mestna kulturna skupnost...

Bo Navje res končno dočakalo tisti trenutek, tisti čas, ko mu bomo spet lahko brez sramu rekli: to je kulturni spomenik naših velikih mož in žena?

Za zdaj pa vam sporočam, da ni še nič. Našo kulturno sramoto je pobelil sneg. Tako bo morda ostala, če bo zima huda, skrita do pomladi. Kaj pa potem? Bo beseda dejanje postala?

NEVA ŽELEZNIK

Navja ne bodo preselili

V »Komunalcu«, glasilu delavcev komunalnega podjetja Ljubljana, smo med drugim prebrali tudi zapis o Navju. V tem prispevku so najprej zapisali, da so zaradi projektirane nove avtobusne in železniške postaje ter načrtovane širitve Gospodarskega razstavišča projektanti sklenili, da za Navje tam, kjer je ne bo več prostora, da ga bo treba preseliti na Žale. Ob cerkvi Sv. Križa naj bi našli veliki slovenski kulturniki svoje poslednje bivališče. Pa so se ob tem predlogu zganili skoraj vsi, ki jim je kaj do

ohranitve naših kulturnih vrednot. V en glas so zahtevali, da ostane Navje tam, kjer je. Samo nekdo naj vendarle v tej naši domovini poskrbi za ureditev Navja in potem za sprotno vzdrževanje.

Potem so še zapisali, da je sedaj vzel vso zadevo v roke bežigrasji izvršni svet da je denar zagotovljen, in da bo naš kulturni madež prav gotovo v kratkem izbrisan.

Upajmo, da bo res tako, da bo imel naš izvršni svet sme-

lejšo roko pri urejanju te mučne zadeve, ki se sramotno vleče že nekaj let. Naj povem, da je imelo Navje že veliko botrov in botric. Vsi so veliko obljubljali, a nič naredili...

Zatorej bodimo tokrat pesmistični. Pač pa bomo z veliki črkami in zares z veseljem zapisali v Zbor občanov tisti dan, ko bo bežigrasjska, ljubljanska in slovenska kulturna sramota končno preteklost. Upamo, da bomo takšen zapis objavili že letošnjo pomlad.

UREDNIŠTVO

Stalno prebivališče in naslov: Žale?